

1. A LA RECERCA DE VERITATS ETERNES

1.1 Tot no pot ser relatiu

En moments de crisi, és fàcil trobar a faltar la certesa amb què els matemàtics enuncien les seves veritats: "Dos i dos fan quatre". Aquesta afirmació no és relativa, i no depèn de la perspectiva amb què es miri. Hom pensa que, fins i tot si els humans desapareguessin, continuaria sent certa.

Tant de bo que en tots els afers quotidians poguéssim disposar d'una guia tan segura. Els sofistes negaven aquesta possibilitat tot identificant *veritat* i *opinió* i defensant que l'únic que diferencia una opinió d'una altra és el seu grau d'acceptació. La veritat quedava, així, reduïda a l'opinió majoritària, a un pur recompte de vots.

Seguint l'estela de SÒCRATES, PLATÓ discrepa dels sofistes: si totes les opinions valen igual i cap no és més veritable que una altra, aleshores el concepte mateix de veritat desapareix. I amb ell, desapareix també la possibilitat d'establir unes referències objectives, uns acords bàsics sobre el significat de les paraules, imprescindibles per garantir l'ordre social.

Aquesta reflexió du PLATÓ a afirmar que existeixen veritats independents de la nostra opinió i fins i tot de la nostra existència, veritats absolutes, universals, immutables i eternes. Aquesta afirmació és el que coneixem com a universalisme i constitueix la tesi central que vertebrava el pensament del filòsof atenès.

A diferència del que passa amb allò que és canviant, i que ens proporciona un coneixement insegur i poc fiable, segons PLATÓ, qui arriba a conèixer aquestes veritats disposa d'un coneixement realment digne d'aquest nom, d'un coneixement que val per a tothom i per sempre.

Per poder entendre inequívocament el pensament platònic cal partir del fet que per a ell existeixen realitats que, tot i no ser materials, són eternament presents: *les formes separades*. En elles es basa el coneixement, però també l'acció moral i política.

2. A LA RECERCA DE VALORS ESTABLES

2.1 El perill relativista en democràcia

Resulta sorprenent comprovar com, sovint, un mateix acte és castigat o disculpat en funció de les lleis del moment o dels jutges que les apliquen.

Els valors de la democràcia juguen en un terreny en què és fàcil l'esllavissada cap al relativisme moral. Amb unes altres paraules, es pot tendir a creure que qualsevol acció pot ser considerada bona o dolenta en unes circumstàncies determinades segons com ho decideixi la majoria.

Al segle V a.C., entre les guerres mèdiques contra els perses i la

guerra del Peloponès contra Esparta, Atenes va viure cinquanta anys de pau. Aquesta tranquil·litat va permetre una època daurada en què es van gestar els orígens de la democràcia. Tanmateix, a mesura que es van anar incrementant els enfrontaments amb Esparta, va anar minvant l'esperit de cooperació ciutadana. Cadascú es preocupava dels seus interessos i, gràcies a la perícia dels oradors, les tesis més inversemblants obtenien el reconeixement de jutges inexperts i fàcilment manipulables.

2.2 Contra el relativisme sofistic

Van sorgir per primera vegada escoles organitzades on els ciutadans eren ensinistrats en l'art de l'oratòria. Alguns d'aquests mestres, els sofistes dels quals ja n'hem parlat, vanant-se del seu art, defensaven públicament qualsevol tesi que els fos proposada, i passaven tot seguit a demostrar la tesi contrària amb la mateixa naturalitat.

Segons els sofistes, no hi ha una realitat permanent. Qualsevol realitat, i per tant també qualsevol afirmació, sempre és relativa a les circumstàncies en què es dona. Oposant-se a aquesta tesi, SÒCRATES defensava l'existència de valors absoluts que podem trobar al nostre interior. Però el seu mètode va resultar més eficaç per eliminar idees falses que no pas per descobrir valors i normes de validesa universal.

PLATÓ, com SÒCRATES, està convençut de la necessitat de

defensar uns valors estables, universals, que no estiguin a disposició de la voluntat capriciosa de la majoria. La democràcia, que PLATÓ no dubta a qualificar de demagògia, ha conduït al relaxament dels costums, a la pèrdua de cohesió social i, en definitiva, a la pèrdua de l'hegemonia atenesa en favor d'Esparta. Un règim que havia sacrificat SÒCRATES, el millor dels seus pensadors, no podia merèixer gaire crèdit.

Però, a diferència de SÒCRATES, per a PLATÓ la veritat no pot dependre simplement de l'individu. L'existència d'aquesta empremta universal, d'aquest anhel per la veritat, mostra que aquesta es troba més enllà del nostre món canviant. PLATÓ porta a les últimes conseqüències els plantejaments socràtics: qui vulgui defensar uns valors absoluts haurà de defensar també l'existència d'una realitat absoluta (independent).

3. DOS NIVELLS DE REALITAT.

3.1 El dualisme platònic

No hi ha dubte que el nostre món té un dinamisme vertiginós. El problema que es planteja, però, com afirmava PARMÈNIDES, és que només hi pot haver coneixement autèntic d'allò que és estable, d'allò que és, i no n'hi pot haver d'allò que ara és i ara no és. Només una realitat immòbil permet un coneixement que no se'ns

escapi de les mans cada cop que l'assolim, un coneixement realment digne d'aquest nom, i és precisament això el que PLATÓ defensa. Per aquest motiu, PLATÓ opta per la solució més radical i defensa una posició dualista, és a dir, l'existència de dos nivells de realitat.

D'una banda, PLATÓ afirma l'existència d'un món material, imperfecte i en permanent canvi que descobrim pels sentits. En diu món sensible. Però, d'altra banda, afirma també que és imprescindible acceptar l'existència d'un segon tipus de realitat, immaterial, perfecta i immutable, una realitat a la qual no s'accedeix pels sentits, sinó per l'enteniment. En diu món intel·ligible o món dels eidos.

3.2 El món sensible, una aproximació imperfecta al món intel·ligible

Per més que les coses materials canviïn, les definicions que ens permeten dir què és cada cosa no canvien. Una persona prima pot esdevenir grassa, però els conceptes gras i prim són anteriors a aquest canvi i són precisament els que ens permeten expressar-lo. Només l'accés a definicions immaterials ens permet definir i ordenar. Com establirem la diferència entre una circumferència ben feta i una de mal feta? Serà el grau de semblança amb la definició pura, definició que no compleix cap de les dues, allò que ens permetrà d'establir una ordenació de les aproximacions materials a la circumferència perfecta.

El mateix s'esdevé amb els éssers naturals, i també amb les qüestions estètiques, ètiques o polítiques. En algunes ocasions arribem a afirmar que una persona ha esdevingut inhumana, quan s'allunya massa de l'ideal que defineix l'ésser humà. El món material no és més que una aproximació sempre imperfecta, una imitació degradada de les definicions o idees/eidos. De manera que -contràriament a allò que estem acostumats a defensar- PLATÓ manté que és el món intel·ligible el que justifica l'existència del món sensible i en permet el coneixement.

Quan parlem del món real ens referim habitualment al món material, que es pot veure i tocar. PLATÓ, tot i acceptar la realitat d'aquest món, afirma que és una realitat de segon grau, que l'autèntica realitat és de caràcter immaterial. Es tracta, sens dubte, d'una tesi innovadora i fins a cert punt sorprenent. Tanmateix cal reconèixer la coherència del plantejament platònic: allò que neix i mor, allò que canvia constantment i degenera, és a dir, allò que és i no és, no pot ser més real que allò que ni neix ni mor, que existeix per si mateix i que continuaria existint fins i tot si la realitat material desaparegués.